

אכילה אצל אדם שאינו מוחזק בכשרות

הרב יגאל אבוטבול

- א. נאמנות עד אחד באיסורים
- ב. נאמנות מי שאינו מוחזק בכשרות
- ג. אירוח אצל מי שאינו מוחזק בכשרות
- ד. מסקנה

רב קהילה הוזמן לסעודת שבת בשמחת בר המצווה של חבר חדש בקהילה. אך האם מותר לו לאכול בסעודה זו? הרי זה חבר חדש ולא מוכר בקהילה?

א. נאמנות עד אחד באיסורים

קיימא לן שבכל העדויות שבתורה צריך שניים, על פי הפסוק: "על פי שני עדים... יקום דבר". כנגד זה מצינו בכמה מקומות בש"ס שעד אחד נאמן באיסורים, והגמרא מדגימה זאת בחתיכה ספק חלב ספק שומן ועד אחד מעיד שזו חתיכה של שומן ולא של חלב, שיש להאמין לו.

באשר למקור לכך כותב רשי בגיטין (ג ע"ב) שהתורה האמינה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל שחיטה ועל ניקור הגיד והחלב. ביבמות (פח ע"א) אומר רש"י: "ואמר ברי לי דשומן הוא דמהימן – והא ודאי פשיטא לן דסמכינן עליה כל זמן שלא נחשד, דאי לאו הכי אין לך אדם אוכל משל חברו ואין לך אדם סומך על בני ביתו". לעומת זאת, בחולין י ע"ב כתב רש"י: "דילפינן לה מקרא: עד אחד נאמן באיסורין – דכל יחיד ויחיד האמינתו תורה, 'וזבחת מבקרך ומצאנך', 'ושחט את בן הבקר' ואכלי כהנים על ידו ולא הזקיקו להעמיד עדים בדבר".

התוספות שם למדו זאת ממקור אחר: נאמר בתורה: "וְאִם טְהָרָה מְזוּבָּה וְסִפְּרָה לָהּ שְׁבַעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר". יש נאמנות לאשה לספור שבעה נקיים ולהודיע שהיא טבלה, והתורה נתנה לה נאמנות בדבר שעונשו כרת.

מהסוגיה בחולין עולה שעד אחד נאמן אפילו בדבר שאתחזק איסורא, כלומר בדבר שהוחזק האיסור בו, כגון טבל שהוא איסור. עד אחד נאמן לומר שהופרשו תרומות ומעשרות מהטבל כיוון שבידו לתקן – בידו לעשר את הפירות. כך גם בכשרות בשר יהיה נאמן מפני שיכול להעמיד שוחט.

וכך פסק הרמב"ם:

כל טבח שהוא יודע הטריפות האלו והרי הוא בחזקת כשרות מותר לו לשחוט ולבדוק לעצמו ולמכור ואין בזה חשש, שעד אחד נאמן באיסורין בין יש לו הנייה בעדותו ובין אין לו הנייה בעדותו.

על פי הרמב"ם עד אחד נאמן להעיד על כשרות גם כאשר יש לו הנאה כלשהי – בין ממונית בין נפשית. ובמקרה דנן, כאשר הרב אוכל אצל אותו אדם, יש קורת רוח והנאה למארח בדבר ובכל זאת הוא נאמן כפי שעולה מדברי הרמב"ם.

ב. נאמנות מי שאינו מוחזק בכשרות

למרות האמור, מהגמרא עולה שהפקיעו את נאמנותם של המוכרים מפני שיש להם הנאה בדבר. וכן פסק הרמב"ם:

בזמן שהיתה ארץ ישראל כולה לישראל היו לוקחין היין מכל אדם מישראל ואין חוששין לו ובחוצה לארץ לא היו לוקחין אלא מאדם שהוחזק בכשרות ובזמן הזה אין לוקחין יין בכ"מ אלא מאדם שהוחזק בכשרות וכן הבשר והגבינה וחתית דג שאין בה סימן כמו שביארנו.

השולחן ערוך כתב שדווקא לאדם פרטי האמינה התורה, אבל חנווני שהוא מוכר קבוע ויכול להורות היתר לעצמו עם הזמן מפני שליבו גס בדבר, אינו נאמן.

אך כל זה אמור באדם שאיננו חשוד לאכול נבלות וטרפות ומוגדר כחבר, אך לא כאשר מדובר באדם שאינו שומר תורה ומצוות.

כך כותב השולחן ערוך:

החשוד לאכול דברים האסורים, בין אם הוא חשוד באיסור תורה בין אם הוא חשוד באיסור דרבנן, אין לסמוך עליו בהם; ואם נתארח עמו, לא יאכל משלו מדברים שהוא חשוד עליהם.

הגה: ויש אומרים אפילו ממי שאינו חשוד, רק שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות, אסור לקנות ממנו יין או שאר דברים שיש לחוש לאיסור.

מיהו אם נתארח אצלו, אוכל עמו (ב"י בשם הרמב"ם יש אומרים דמ"א ופ"ג דין כ"א).

הש"ך לומד מדברי השולחן ערוך שדווקא אדם החשוד על איסורים אסור לסמוך עליו, אך סתם אדם שאין יודעים מה דינו – סומכים עליו אפילו באיסור תורה. וכך פסק הראב"ד.

עוד מובא בש"ך, שמשמע מדברי הרמב"ם שצריך שיכירו אותו שהוא מוחזק בכשרות, אבל סתם אדם שאיננו מכירים צריך חזקה שהוא מוחזק בכשרות. הוסיף הש"ך שהדרכי משה כתב שהמנהג אינו כרמב"ם, אלא כשולחן ערוך, אף שהרמ"א כאן הביא דעה החולקת על השולחן ערוך, שאפילו ממי שאינו חשוד אסור לקנות אם אינו מוחזק בכשרות.

הט"ז חלק על הש"ך. לדעתו, הואיל והרמ"א לא פסק את המנהג, הרי שאין לנהוג כן ונדרשת חזקת כשרות. והוסיף: "בפרט שאנו רואין קלקול הדורות ולא אפשר דרי".

ג. אירוח אצל מי שאינו מוחזק בכשרות

מדברי הרמ"א לעיל משמע שהאיסור הוא דווקא לקנות ממי שאינו מוחזק בכשרות, אך להתארח ולאכול עמו – אין איסור. וכן כתב הש"ך.

אם כן, מדוע אנשים אוכלים רק עם מי שמוחזקים בכשרות בעיניהם? ייתכן שהבעיה היא בכך שרוב העם סומכים על השגחה, אפילו מפוקפקת, מפני שאינם בקיאים ואינם מכירים את המורכבות של ההלכה בנושא כשרות. כך כותב הרמ"א: "מי שהוא חשוד בדבר דלא משמע לאינשי שהוא עבירה, לא מקרי חשוד. מיהו לאותו דבר אינו נאמן".

על פי זה כתב בשו"ת אבני ישפה שאין לאכול בזמננו שהדור פרוץ בכשרות אלא אצל אדם שידועים בו שהוא מדקדק בכשרות. והוסיף וכתב שאם אנו יודעים על דברים המותרים, בפרט דברים סגורים, אפשר לאכול ואין לגזור שמא יאכל דברים אסורים. זאת בפרט אם יש שם צורך לקרב את האנשים המתחזקים.

לעומתו, שבט הלוי כותב שלכאורה אין לאכול אפילו מאכל כשר, שמא מתוך כך יאכל מאכל אסור.

כף החיים הוסיף שישנם בתים רבים שבהם בעל הבית חשוד לאכול מאכלות אסורות אך אשתו שומרת מצוות ומקפידה על שמירת הכשרות בבית והיא המשגיחה במטבח

שלא יהיה תערובת של מאכלות אסורות, ולכן מותר להתארח בביתם ולאכול מסעודתם. וכך פסק כף החיים.

האיגרות משה דן בשאלה מעניינת בדבר האבות הניזונים על שולחן בניהם ובנותיהם האוכלים נבלות וטרפות ורובם כופרים בה' ובתורתו ושבקי היתרא ואכלי איסורא, ואם כן אינם נאמנים על איסורים ואין לאבות עצה. הוא חידש שיש מקום להקל לאותם אבות אם יודעים ידיעה ברורה, על ידי שניסו את ילדיהם כמה פעמים, שאינם מכשילים אותם. אך מקרה כזה אינו בגדר נאמנות אלא בגדר ידיעה עצמית שאז אפשר להקל. יש לציין שהרב פיינשטיין מסייג קולא זו רק לשעת הדחק ורק לאנשים חלושים. אך שלא בשעת הדחק ולאנשים בריאים – יש להחמיר.

על פי זה כתב בשו"ת שבט הקהתי ליישב את קושיית החתם סופר. החתם סופר הקשה על רש"י שכתב בשם המדרש שיצחק אמר לעשו "שא נא כליך", דהיינו שישחזי את הסכין לפני השחיטה, והקשה מדוע חשש רק על שחיטה בסכין פגומה ולא חשש שעשו יכשילו במאכלות אסורות? אלא שהיה נאמן עליו בצורה של ידיעה שלא ירצה לצער את אביו ולכן לא יכשילו במאכלות אסורות. אך לגבי הסכין עדיין חשש שלא יקפיד ולכן ציווהו על זה. אולם שבט הקהתי כתב שההיתר רק בבנו או בבתו, ואילו אדם שאינו שומר כשרות, אף על פי שנאמן עליו, הדבר משתנה משום שפעמים רבות אדם משנה את טעמו בהשפעות של גורמים שונים, כמו אנשים אחרים או מצד תאוות שונות.

ד. מסקנה

כדי שיהיה אפשר לסמוך על אדם, עליו להיות שומר כשרות, וכך המנהג בעולם היהודי. ואין לומר שרצון טוב מספיק, מפני שפעמים רבות חוסר ידיעה בנושאי הכשרות יכול להביא לתקלות מרובות. אם המארח מוחזק כשומר כשרות, הרי הוא עד נאמן ואפשר לסמוך על עדותו לגבי כשרות האוכל. ובכל זאת, אם אין לרב היכרות וידיעה לגבי המארח, הרי שיכול לאכול דברים סגורים שכשרותם ידועה. ו"רגלי חסידיו ישמור".